

2. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОСВІД



Ніна Федорівна Федорова,
кандидат педагогічних наук
старший науковий співробітник
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна



**Богдан Олександрович
Піонтковський-Вихватень,**
магістр психології,
аспірант Інституту обдарованої дитини
НАПН України
м. Київ, Україна

УДК 37.013.3

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

В статті автори описують результати практичної педагогічної діяльності школи-лабораторії при научному установі в якій використані інноваційні технології в навчально-виховному процесі з метою розвитку одареності учнів. Здійснено історичний екскурс в розвитку проблеми одарених дітей.

Ключевые слова: одареність, педагогічні технології, зміст освіти, школа-лабораторія.

In this article authors describe the results of practical pedagogic activity of school-lab of scientific institution in which were used innovational in educational and learning process with the target to develop giftedness in students. The historical excursion to develop the problem of gifted children.

Key words: giftedness, pedagogical technologies, the content of education, school-lab.

Кінець 1980-х та 1990-і рр. було відзначено педагогічною наукою періодом модернізації змісту загальної середньої освіти як у світі, так і в Україні. Незалежно від нормативної бази в країні почали виникати середні навчальні заклади різних типів та форм власності. Це – гімназії, ліцеї, коледжі, навчально-виховні комплекси тощо.

Сьогодні багато говорять про: економічність і раціональність навчання; навчальну техніку і технологію; економічну освіту; комп'ютеризацію навчання; компетентнісні якості суб'єктів навчання. Наукова педагогічна громада здійснювала ці зміни в освітньому просторі шляхом введення нового терміну, а саме – «інновації». Хоча інновації супроводжують суспільство з початку його виникнення, як педагогічна категорія, вони відносно молоді. У цьому полягає

одна з причин того, що в їх визначенні існувало багато протиріч і непорозумінь [1].

Деякі освітяни сприймали нововведення у вузькому розумінні, інші – у широкому. Дехто замінював термін «нововведення» термінами «реформа», «осучаснення», «вдосконалення», «оптимізація», «модернізація викладання» тощо.

Інновації – це ідеї, процеси, засоби, результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи.

Інновації – це зміни усередині системи. У педагогічному загальному змісті під інноваціями розуміють нововведення у педагогічній системі, що покращують перебіг і результати навчально-виховного процесу.

Інновація – це комплексний процес створення, розповсюдження і використання нового практичного заходу в галузі техніки, технологія педагогіки, наукових



досліджень. Можна було б ще довго перелічувати означення, що виникли на той час в освітній галузі. Але можемо чітко стверджувати, що засновником цього терміну був Е. М. Роджерс, який упродовж багатьох років досліджував цю проблему і зробив висновок, що нововведення або інновації – це ідея, що є новою для конкретної особистості. З ним погодилося більшість науковців.

Процес створення інновації – це творчий процес, що відповідає пошукам нового, оригінального, оптимального. Цей процес можна назвати інноваційним, коли мова йде про засвоєння, розповсюдження інновацій у педагогічній практиці [1].

В якості важливої складової інноваційної організації діяльності необхідно назвати декілька етапів, ключовим моментом інноваційного розуміння освіти є поняття:

- *інвестиційної* програми (проект, план);
- *інвестиції* (в цілому освіта – це інвестиція в стартові можливості людини);
- *вибір* (учнями, батьками, суспільством) тієї або іншої освітньої орієнтації чи спрямованої підготовки.

Це і є інвестиційним рішенням, що вказує на можливу «точку» зустрічі суб'єкту навчання зі власним майбутнім.

Разом із поняттям «інновації» освітяни почали вживати поняття «технологія в освіті». Це поняття виникло внаслідок розвитку технічного прогресу в суспільстві й означає сукупність знань про засоби і способи обробки матеріалів. Технологія міститься також у мистецтві володіння процесом у результаті чого персоналізується. Технологія у процесуальному розумінні відповідає на запитання: як робити?

Поки технологія не створена, панує індивідуальна майстерність, проте рано чи пізно вона поступається місцем «колективній майстерності», концентрованим виразом якої і є *технологія*. Порівняємо діяльність, що ґрунтується на індивідуальності, з діяльністю, в основі якої покладено технології (*табл. 1*) [1].

Разом із технологією в педагогіці почали використовувати поняття «педагогічна технологія». *Педагогічна технологія* – це проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці. Вона містить різні спеціальні технології, що поширені в

інших галузях науки та практики: інформаційні, індустріальні, електронні, поліграфічні, медичні тощо. Будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво ґрунтується на інтуїції, технологія – на науці. У педагогічній технології існують такі послідовні кроки:

- постановка цілей та їх максимальне уточнення;
- суворі орієнтація процесу навчання на навчальні цілі;
- оцінка поточних результатів, корекція навчання, спрямована на досягнення поставлених цілей;
- заключна оцінка результатів.

Педагогічна технологія є додатком до наукового знання про засвоєння навчального матеріалу для покращення його ефективності, корисності та практичної підготовки.

Поняття «педагогічна технологія» в освітній практиці застосовується на трьох ієрархічних субпідрядних рівнях:

- 1) *загально педагогічний;*
- 2) *предметний;*
- 3) *локальний.*

Загально педагогічний або загально дидактичний підхід характеризує цілісний освітній процес у відповідному регіоні, навчальному закладі на певному ступені навчання. У цьому випадку педагогічна технологія синонімічна педагогічній системі, що містить сукупність цілей, змісту, засобів і методів, а також алгоритм діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу.

Предметна педагогічна технологія застосовується у значенні «окрема методика», тобто, як сукупність методів і засобів для реалізації певного змісту навчання і виховання в межах вивчення одного предмета, класу, діяльності одного вчителя.

Локальна технологія містить технологію розв'язання дидактичних і виховних задач [там само].

Освітні технології відображають стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Їх призначення – прогнозування розвитку освіти, а також визначення відповідних освітніх цілей. Педагогічні технології втілюють їх тактику у практику навчально-виховного процесу шляхом впровадження моделей навчально-виховного процесу і тотожних моделей управління цим процесом.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця індивідуальної майстерності зі загальними технологіями

№	Індивідуальна майстерність	Загальна технологія
1.	Процес виконується робітником від початку до кінця	Процес розчленовується на частини, кожний робітник виконує свою частину роботи
2.	Необхідне знання усієї системи, тонкощів процесу	Необхідне знання тієї частини процесу, що виконує робітник
3.	Необхідно все робити самому	Упроваджуються «готові» доробки, що звільняють від необхідності здійснювати роботу самостійно
4.	Процес довготерміновий	Процес набагато прискорений
5.	Продукція/продукт якісні	Продукція/продукт не менш якісні
6.	В основі інтуїція, відчуття, досвід	В основі наукові розрахунки, знання
7.	Продукт/продукція лімітується можливостями виробника	Продукт/продукція лімітується окремими можливостями виробників, можливе масове виробництво

Взаємозв'язок понять технології можна зобразити у вигляді схеми (рис. 1).

На нашу думку, необхідно зупинитися на понятті «технологія навчання». Це поняття близьке, але не тотожне педагогічній технології, оскільки воно відображає шлях засвоєння конкретного навчального матеріалу у межах предмета, теми, питання, а також в межах окремих технологій. Технологія заснована на закономірностях навчального процесу як результату наукового пізнання освітнього процесу особистістю.

Технологія – це каркас. Її функція полягає у перенесенні досвіду та використанні його іншими, тому технологія з початку має лишитися особистісного відтінку.

Технологія навчання потребує спеціальної організації навчального процесу, підбору їй адекватних форм та методів навчання. Наприклад, обирають предметну технологію навчання, ігрову; технологію проблемного або проектного навчання; інформаційні технології; технологію використання опорних схем, конспектів; консультанта, репетитора тощо.

Разом із технологією навчання існує технологія виховання, що також застосовується у педагогічній практиці і сприяє виникненню нових напрямів педагогічної теорії і практики. На відміну від виробничих процесів процес виховання має цілісний характер. Його важко розірвати на операції, здійснити педагогічний вплив у вигляді малих кроків або послідовного формування окремих якостей.

Видатний педагог А. С. Макаренко розглядав виховний процес як організоване особливим чином педагогічне виробництво. Він був противником стихійності процесу виховання і висував ідею розробки педагогічної техніки. Розробляючи «виховну техніку» він на практиці вдосконалював «техніку дисципліни», «техніку розмови вчителя з вихованцем», «техніку самоуправління», «техніку покарання». Продуманість дій, їх послідовність були спрямовані на проектуван-

ня в особистості кращого, формування сильної, багатої особи [там само].

Педагогічна техніка – це елемент педагогічної технології, що складається зі системи вмінь, що забезпечують вчителю підготовку його організму (психологічного апарату) як інструменту впливу. Ці вміння можна поділити на чотири групи:

1) *мовні* або *вербальні* (голос, дикція, інтонація, темпо-ритм тощо);

2) *немовні* або *невербальні* (міміка, пластика, артикуляція, жестикуляція тощо);

3) *соціально-перцептивні* (сприйняття, увага, спостережливість, увага тощо); 4) *управління емоційним станом* (саморегуляція, створення творчого почуття тощо).

Педагогічна техніка виступає обов'язковою умовою реалізації педагогічної технології у процесі впливу. Педагогічна техніка розглядається у двох аспектах:

а) як опанування ефективними формами і методами виховання;

б) як опанування спеціальними прийомами та якостями, що забезпечують реалізацію педагогічних завдань.

Щодо першого аспекту, то батьки повинні володіти певними прийомами за допомогою яких можна «конструювати» конкретну взаємодію.

Другий аспект педагогічної техніки – це вміння опанувати прийоми керування самореалізацією (мімікою, пантомімою, емоціями, настроями), а також вміння корегувати техніку мовлення.

Педагогічна техніка – це вміння використовувати власний психофізичний апарат, як інструмент впливу. Це володіння комплексом прийомів, що допомагає вчителю більш глибоко, яскраво, талановито виявити себе і досягти успіхів у виховній діяльності.

Педагогічні технології дали поштовх українській освіті для відкриття нових середніх навчальних

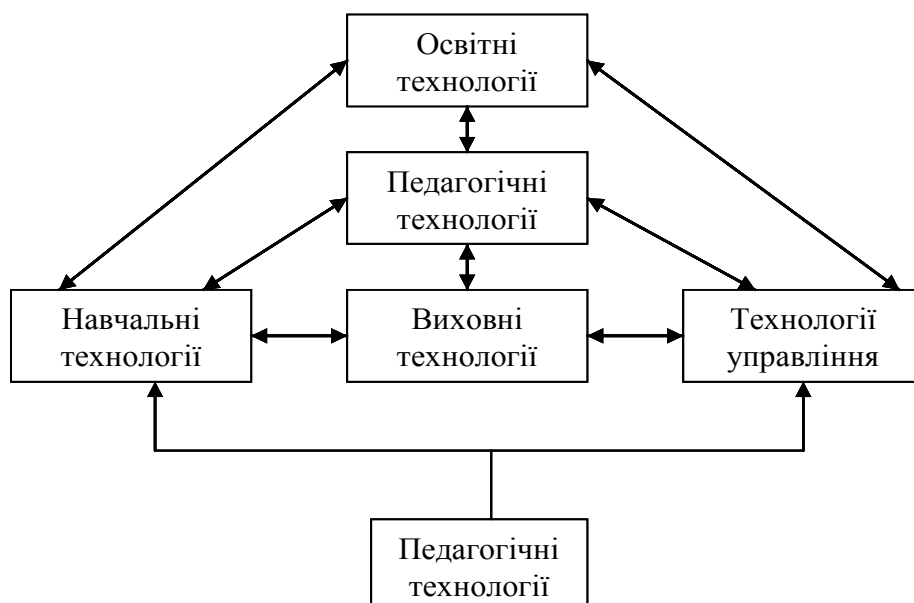


Рис. 1. Ієрархія та взаємозв'язок поняття «технологія» в педагогії



закладів, які почали називати інноваційними. Наведемо приклади інноваційних навчальних закладів, у яких педагогічні колективи систематично почали застосовувати педагогічні технології (табл. 2).

Які ж середні навчальні заклади називали у той час інноваційними? В інноваційних середніх навчальних закладах здійснювалось інтенсивне переосмислення цінностей, долались консерватизм і стереотипи педагогічного мислення. Такі навчальні заклади моделювали нові, оригінальні структури навчально-виховного процесу, вносили зміни у зміст, форми і методи навчання, виховання і управління шляхом їх системного експериментування чи апробації.

Разом із тим, навчальні заклади зіткнулися з розв'язанням проблем щодо невідповідності інноваційних і традиційних навчальних планів та програм; старих підручників до оновлених програм; відсутності кваліфікованих педагогічних кадрів у галузі педагогічних інновацій тощо. Наприклад, метою створення та діяльності гімназії є науково-теоретична, гуманітарна, загальнокультурна підготовка учнівської молоді до життя, а також забезпечення виховання та розвитку обдарованих і здібних дітей в ім'я збагачення інтелектуального, творчого, культурного потенціалу України.

Класична форма ліцею, як спеціального навчально-виховного закладу для обдарованих та здібних дітей, забезпечує здобуття освіти понад державний мінімум та здійснює науково-практичну підготовку в технічних галузях виробництва.

Школа-лабораторія наукової установи – це інноваційний заклад освіти, в якому створено необхідні умови для ефективного експериментування та апробування педагогічних ідей, теорій і технологій.

Інноваційні заклади освіти формують еліту нації, яка створює вплив на перебіг подій у будь-якому суспільстві та визначає його життєдіяльність. Демократія відсутня там, де не існують механізми висування справді талановитих громадян. Тому першим кроком до утворення повноцінної еліти є філософське

конструювання навчально-виховного процесу в мережі інноваційних навчальних закладів.

Таким чином, при порівнянні традиційних та інноваційних навчальних закладів можна спостерігати в їх діяльності ідею неперервності виховання, навчання, культури. Вони надають особистості нові виміри життя, що ґрунтуються на глибокому знанні традицій держави, світової культури, заохочуючи до опанування новітнього життєвого досвіду.

Пріоритетами в інноваційних закладах освіти були і є:

- ліквідація жорсткої уніфікованої системи управління;
- демократизація управління;
- урізноманітнення форм навчання;
- поліцентризм освіти і науки;
- зближення освітніх систем;
- входження у світовий простір.

Це стало підґрунтям для елітарного, рейтингового, поліваріативного навчання, його індивідуалізації на всіх рівнях освіти, оновлення змісту освіти, відмови від стереотипів, фундаменталізації навчання, зосередження зусиль на гуманістичних, світоглядних, культурологічних, духовних, методологічних орієнтаціях і настановах з метою самопізнання, саморозвитку, самореалізації особистості [2].

Необхідно зупинитися на зміні змісту навчання в деяких середніх навчальних закладах. У Долгинцівському природничо-математичному ліцеї (м. Кривий Ріг) структурно-організаційну інновацію забезпечує введення нових посадових осіб, що створює умови для відпрацювання власних підходів до проектування тієї чи іншої інновації. У ліцеї введено додаткові посади – заступника директора з науково-методичної діяльності, заступника директора з охорони здоров'я дитинства, диспетчера навчально-виховного процесу, який формує індивідуальні плани учнів у загальношкільному розписі навчальних занять.

Надаємо моделі організації навчальної діяльності учнів ліцею (див. табл. 3, 4, 5).

Таблиця 2

Наукові педагогічні ідеї, покладені в основу інноваційних освітніх технологій

№	Наукова педагогічна ідея	Інноваційні освітні технології
1	Інтеграція змісту природничої освіти	Технологія В. Ільченко
2	Інтеграція змісту шкільної освіти	Технологія Р. Штайнера
3	Диференціація творчих здібностей	Технологія колективного навчання (програма «Крок за кроком»)
4	Індивідуалізація змісту навчання	Технологія модульно-розвивального навчання
5	Диференціація змісту навчання	Технологія модульно-розвивального навчання
6	Особистісно орієнтована організація навчально-виховного процесу	Технологія особистісно орієнтованої школи
7	Розвиток теоретичного мислення в учнів	Технологія розвивального навчання
8	Розвиток внутрішніх резервів учнів	Технологія життєтворчості
9	Розвиток чуттєвої сфери учнів	Технологія М. Монтессорі
10	Розвиток фізичного здоров'я учнів на навчальних заняттях	Технологія «Рекреаційна освіта»



Таблиця 3

Модель організації навчальної діяльності учнів 1–3 класів

№	Навчальна діяльність	Позанавчальна діяльність
1	Класи, що працюють за програмою «Екологія і діалектика»	Заняття з обдарованими дітьми
2	Класи, що працюють за методикою Логачевської	Заняття з дітьми, які потребують педагогічної підтримки
3	Класи з традиційною формою навчання	Розвивальні рольові ігри
4	Класи з особистісно орієнтованими навчальними планами	Видавництво шкільного часопису «Лапушка»

Примітка: працює консультативний пункт для батьків.

Таблиця 4

Модель організації навчальної діяльності учнів 5–8 класів

№	Навчальна діяльність	Позанавчальна діяльність
1	Профільні класи з окремих предметів	Заняття з обдарованими дітьми
2	Класи з особистісно орієнтованою формою навчання	Заняття з дітьми, які потребують педагогічної підтримки
3	Класи з традиційною формою навчання	Консультації
4	Діяльність підготовчого відділення шкільного «Інтелект-клубу»	Самопідготовка окремих учнів та корекція їх знань
5		Діяльність предметних студій

Таблиця 5

Модель організації навчальної діяльності учнів 9–11 класів

№	Навчальна діяльність	Позанавчальна діяльність
1	Профільне вивчення навчальних предметів	Заняття з обдарованими дітьми
2	Динамічні групи	Заняття з дітьми, які потребують педагогічної підтримки
3	Система гнучкого розпису навчальних занять	
4	Вільне відвідування занять деякими учнями	Консультації
5	Особистісно орієнтоване навчання	Шкільний «Інтелект-клуб» Шкільне конструкторське бюро
6	Робота за індивідуальними планами	Дидактичний театр, Лінгвістична майстерня, Шкільне видавництво «Тусовка»

Необхідно коротко зупинитись на експериментальних навчальних закладах, що створювалися в Україні упродовж XX і початку XXI століть. У 30-ті рр. XX ст. відомим серед педагогічної громадськості було ім'я вчителя і керівника Липецької семирічної школи Харківської області – В. П. Щукіна. Він разом з педагогічним колективом брав активну участь у пропагандистській та культурно-масовій діяльності серед населення, вдосконалював навчально-виховну діяльність у школі, працював над ліквідацією неписьменності та малописьменності.

Науково-дослідний Інститут педагогіки УРСР на базі середніх шкіл № 43, 45 м. Києва розпочав вивчення проблем: «Боротьба за високу успішність учнів», «Організація самостійної роботи учнів» тощо. Усі експериментальні школи ділилися на три основні типи:

- *перший* – школи зі сільськогосподарським спрямуванням навчання;
- *другий* – індустріальні школи;

- *третій* – школи без будь-якого спрямування.

Такі заклади освіти були навчально-просвітницькими комплексами, що мали відповідні умови для проведення дослідницько-пошукової діяльності з питань організації і проведення науково-методичної діяльності, систематичного обліку поставлених дослідів; роботи з методичним бюро з надання дозволу тій чи іншій дослідно-пошуковій діяльності та пропаганді її результатів. Ознаки експериментальної школи є актуальними і на сьогоднішній день.

Мета експериментальної школи полягала в реалізації соціально-педагогічних ініціатив, спрямованих на створення нової практики освіти, що відрізняється від існуючої за змістом, організаційною структурою та системою управління.

Значну експериментальну і організаційно-методичну діяльність в Україні проведено за впровадження в педагогічний процес програмованого навчання. Ця проблема досліджувалась у середній школі № 145



м. Києва, де було створено спеціальне конструкторське бюро під керівництвом заслуженого вчителя УРСР П. П. Солдатовка, який обладнав навчальний кабінет і розробив програму для вивчення курсу фізики у 9-му класі. Також досвід цієї діяльності отримав схвалення у школах № 16 м. Одеси, № 8 м. Суми, Хотинської школи № 4 Чернівецької області тощо.

Педагогічний колектив середньої школи № 8 м. Горлівки, Донецької області експериментально перевіряв проблему організації навчально-виховного процесу у школі продовженого дня під науковим керівництвом доктора педагогічних наук Б. С. Кобзаря. Там було виявлено, що за створення відповідних умов організації навчальної діяльності та системної постановки позакласної виховної діяльності значно підвищується успішність і вихованість учнів.

Учителі та вчені Української РСР багато зробили для дидактичного і методичного забезпечення процесу навчання зі слабовстигаючими учнями в умовах вирівнювання. Експеримент був розпочато у школах № 47, 50, 96 м. Донецька; № 10, 2, 34, 51 м. Жданова та № 16 м. Горлівки, Донецької області. Практичну значущість мали дослідження з проблем використання технічних засобів навчання в умовах кабінетної системи середніх шкіл № 4 м. Боярка, Київської області, № 128, 134, 136, 204, 212 м. Києва; № 20, 29, м. Херсона та № 1 м. Нова Каховка.

У результаті експериментальних досліджень, проведених групою працівників науково-дослідного Інституту педагогіки під керівництвом В. І. Помогайби, встановлено вихідні категорії навчального процесу в їх єдності й відмінності: почуттєві уявлення, поняття, художні та конструкторсько-технічні образи, ідеї, знання, уміння та навички. Вивчено шляхи їх формування в учнів різного віку, розроблено і експериментально перевірено дидактичні основи засвоєння знань, формування навчальних навичок, систематизації й узагальнення знань в учнів 5–7-х класів під керівництвом В. О. Онищука.

Відомий учитель-експериментатор з м. Южне, Одеської області М. П. Гузик створив власну модель диференційованого навчання. Під дахом одного приміщення працює навчальний комплекс, що складається з п'яти шкіл (експериментальної авторської школи): коледж, ліцей, гімназія, спортивна школа, школа мистецтв, де для кожної дитини створюються рівні стартові умови навчання. У навчальному комплексі враховуються індивідуальні особливості кожного учня, а навчання здійснюється у заданому природою полі (зміст, темп, методи тощо).

Загальноосвітня середня школа-толока с. Сахнівка, Корсунь-Шевченківського району Черкаської області, якою керував відомий учитель, академік НАПН України О. А. Захаренко. Він дбав про кожну дитину і людину свого села, родини. У ньому поєднувалися пошук творчості, прогрес освіти, виховання загальнолюдських цінностей, традицій, любові до Батьківщини тощо.

Ці та багато інших прикладів підтверджують факт, що історія вітчизняних експериментальних шкіл

розвивається, що є передумовою появи шкіл-лабораторій наукових установ, які працюють під керівництвом наукових працівників.

Важливу роль для експериментальних шкіл сучасності має розроблений в лабораторії педагогічних інновацій Інституту педагогіки НАПН України.

В Україні були відомими (деякі з них є досі) такі школи-лабораторії: Український гуманітарний коледж № 272 м. Києва, який співпрацює з Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова (кафедра педагогічної творчості); ЗНЗ № 10 м. Бердичева з Державною академією керівних кадрів освіти НАПН України; ЗНЗ № 24 м. Києва з Інститутом педагогіки НАПН України; Саксаганський природничо-науковий ліцей м. Кривий Ріг з Національною академією педагогічних наук України; школа-інтернат № 23 м. Києва з Інститутом педагогіки НАПН України тощо.

Ці та багато інших середніх навчальних закладів освіти стали постійними школами-лабораторіями наукових установ, що діяли і діють за відповідними угодами та реалізують стадії експериментування та апробації інноваційних педагогічних проєктів.

Нами було обґрунтовано положення та визначено поняття школи-лабораторії наукової установи. *Школа-лабораторія* наукової установи чи декількох наукових установ і організацій – це заклад освіти, який системно експериментує, апробує та впроваджує соціально значущі освітні інновації у навчально-виховний процес та його забезпечення, а також працює на договірних умовах з однією чи декількома науковими установами чи організаціями.

Зупинимось на нововведеннях у змісті освіти школи-лабораторії інтернат № 23 м. Києва.

При визначенні змісту освіти неможливо однозначно не врахувати потреби регіону, суспільства, держави. Педагогічному колективу, який творчо працює надається можливість інтегрувати предметні курси, серед яких значне місце посідають «Природознавство», «Література народів світу» тощо. Тому у школі-лабораторії Інституту педагогіки НАПН України було запроваджено модель змісту навчально-виховного процесу, що містила:

- варіативні навчальні предмети, курси та спецкурси;
- розгалужену мережу факультативів і гуртків;
- індивідуальні та індивідуально-групові форми діяльності з учнями (рис. 2).

Як видно з рисунку 2, структурна модель змісту навчання і виховання базується на певних моделях загальнонаукового та культурознавчого характерів і слугує розвитку обдарованості учнів, універсальних способів їх діяльності; забезпечує умови для самовизначення особистості; закладає фундамент для майбутньої спеціалізації; створює умови для безперервної освіти, враховуючи перспективи розвитку науки, техніки, економіки.

Як правило нововведення у змісті освіти реалізуються за декількома шляхами, серед яких: 1) регіональ-

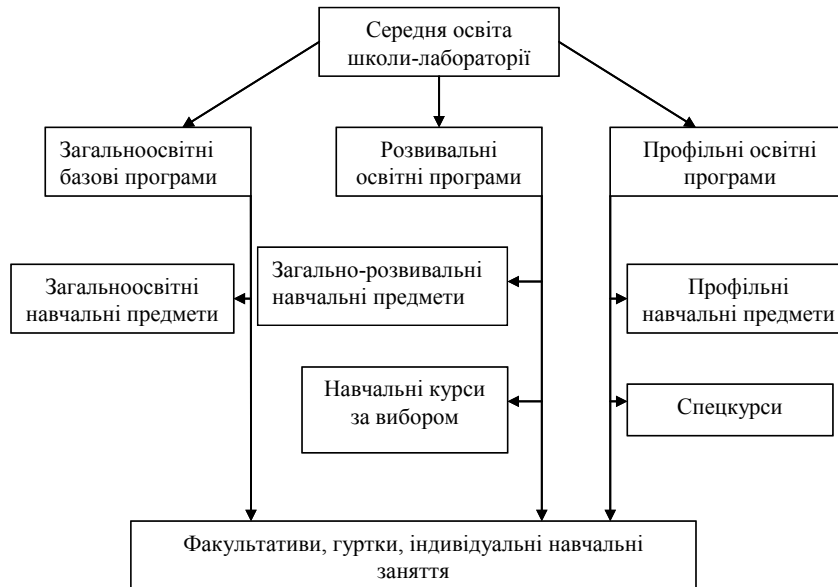


Рис. 2. Структурна модель змісту навчально-виховного процесу у школі-лабораторії

ні особливості, в яких працює школа-лабораторія; 2) варіативність програм шкільного компоненту; 3) різноманітність курсів і спецкурсів; 4) профільність навчання (рис. 3).

Таким чином, інноваційний загальноосвітній навчальний заклад – це заклад, що під патронатом наукових установ здійснює системну науково-дослідну діяльність щодо освітніх інновацій і є інвестованим та конкурентоспроможним. Зміст освіти у школі-лабораторії базується на таких принципах, як:

- розвиток здібностей особистості у поєднанні з її академічними досягненнями;

- створення бази наступної спеціалізації та безпосередньої освіти;
- врахування перспективи розвитку науки, техніки, технологій тощо.

Навчальний процес – це мистецтво створення розвивального середовища для дитини, що здатне розкрити її здібності. Тому у школі-лабораторії, створюючи навчальні програми, нами передбачено способи їх реалізації (табл. 6).

У навчальному процесі обмеження поєднуються зі змістовою складовою, які взаємодіють загальними цілями навчання і виховання.

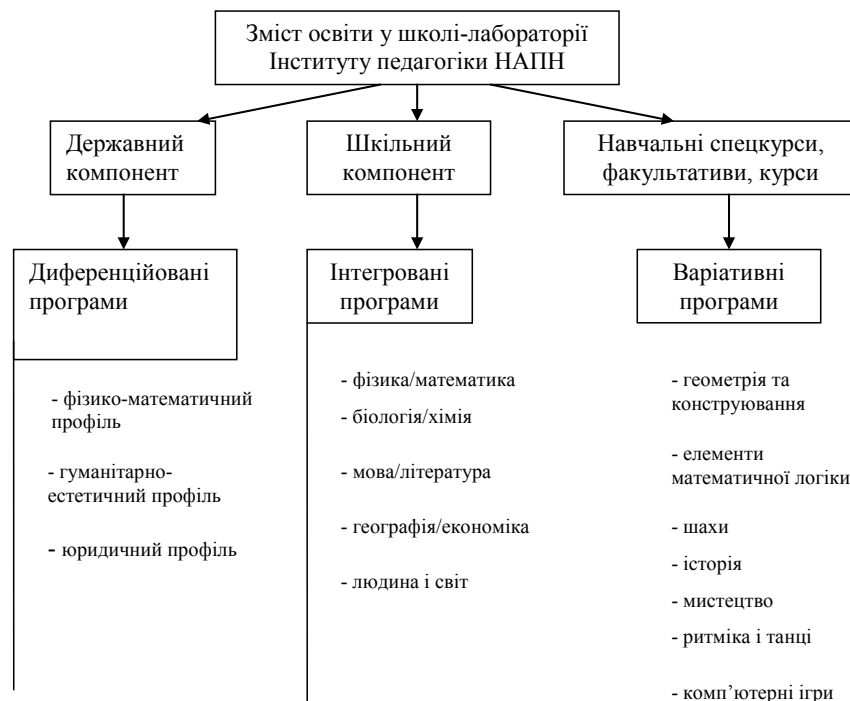


Рис. 2. Схема нововведення у змісті освіти школи-лабораторії



Таблиця 6

Експериментальні навчальні плани школи-лабораторії

№	Навчальні предмети	Класи					
		1-й	2-й	3-й	5-й	6-й	7-й
<i>Державний компонент</i>							
1	Рідна мова та література	6	6	6	5	4	4
2	Російська мова	-	-	-	2	2	2
3	Зарубіжна дитяча література	2	2	2	2	2	2
4	Німецька мова	2	2	2	2	3	3
5	Англійська мова	2	2	2	2	3	3
6	Математика	4	4	4		4	5
7	Історія України	1	1	1	1	1	1
8	Оточуюче середовище та екологія						
9	Географія				1	1	1
10	Біологія					2	2
11	Фізика						2
12	Музика та співи	2	2	2	1	1	1
13	Малювання	1	1	1	1	1	1
14	Фізична культура та гра	4	4	4	4	4	4
15	Технології	1	1	1	1	1	1
	Усього:	25	25	25	27	29	32
<i>Шкільний компонент</i>							
16	Елементи математичної логіки	1	1	1	1	1	1
17	Геометрія та конструювання	1	1	1	1	1	1
18	Шахи	1	1	1	1	1	1
19	Комп'ютерні ігри	1	1	1	1	1	1
20	Основи театральної діяльності	1	1	1	1	1	1
21	Ритміка та танці	1	1	1	1	1	1
22	Людинознавство. Спілкування	0,5	0,5	1	1	1	1
23	Я і моє місто	1					
	Я і моя країна. Українознавство		1	1			
24	Культура та комунікації	0,5	0,5				
	Усього:	8	8	8	7	7	7
	Факультативи, індивідуальні та групові заняття						
	Граничне навантаження	33	33	33	34	36	39

Таким чином, у навчальних планах, які використано педагогічний колектив школи-лабораторії, враховано нормативно-правові вимоги до змісту навчання і творчих інновацій учасників навчально-виховного процесу. Шкільний компонент є частиною навчального плану і чим більше творчості у вчителів та її керівників, тим цікавіші курси, що цікавлять учнів.

Структура освітнього середовища визначалась за сукупністю стійких зв'язків в умовах класно-урочної системи. Учням 1–3-х класів після самопідготовки вдома залишалося лише повторити іноземні мови.

При складанні розпорядку дня для учнів 1–3-х класів вчителі досягли оптимального співвідношення між організаційною зміною, що надає можливість встановити ритм діяльності та оперативністю окремих режимних моментів.

Таким чином, досвід показав, що нововведення в організації навчально-виховного процесу позитивно впливають на якість знань учнів. Якість знань учнів зросла з 60 до 90 %. Після закінчення школи випускники вільно вступали до ВНЗ і успішно їх закінчили.

Інноваційна ідея діяльності школи-лабораторії розповсюдилась по своїй Україні і сьогодні багато навчальних закладів використовують цей досвід у своїх педагогічних колективах.

Використані літературні джерела

1. Зерна педагогічної інновації / Уклад.: Л. В. Буркова, Н. Ф. Федорова. – К.: Вид-во «Київська правда», 2001. – 120 с.
2. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект: Наук.-метод. посібн. / За ред. Л. Даниленко. – К.: Логос, 2001. – 185 с.
3. Федорова Н. Ф., Даниленко Л. І. Організація діяльності школи-лабораторії наукової установи: Монографія / Н. Ф. Федорова, Л. І. Даниленко. – К.: Вид-во «Київська правда», 2001. – 135 с.
4. Федорова Н. Ф. Из опыта работы с одаренными детьми школы-лаборатории при НАПН Украины // Одаренный ребенок. – М., 2011. – С. 100.